

TĚŠÍNSKO V PROMĚNÁCH STALETÍ

SBORNÍK PŘEDNÁŠEK Z LET 2008–2009
K DĚJINÁM TĚŠÍNSKÉHO SLEZSKA

RADIM JEŽ – DAVID PINDUR (EDD.)

MUZEUM TĚŠÍNSKA – MATICE SLEZSKÁ
ČESKÝ TĚŠÍN 2010

© Muzeum Těšínska v Českém Těšíně, 2010

ISBN 978-80-86696-12-6

OBSAH

- 7 Slovo úvodem
RADIM JEŽ – DAVID PINDUR

Těšínsko ve středoevropském kontextu

- 13 Přemyslovští králové a slezští vévodové v době vrcholného středověku
ROBERT ANTONÍN
- 25 Hornoslezská knížata a jejich role v lucemburské politice do konce 14. století
MARTIN ČAPSKÝ
- 37 Hornoslezská knížectví v napěťové ose mezi Krakovem, Budínem a Prahou
MARTIN ČAPSKÝ
- 57 „Velcí“ těšínské Piastovci
Politické kariéry Kazimíra II. (†1528) a Václava III. Adama (†1579)
RADIM JEŽ
- 71 Valašská kolonizace na Těšínsku v 16.–18. století
JAN AL SAHEB
- 79 Reformace a počátky rekatolizace v Těšínském knížectví
DAVID PINDUR
- 93 Manželky těšínských Piastovců – soužití z rozumu, či lásky?
RADIM JEŽ
- 107 Mocenskopolitický konflikt o Slezsko v letech 1740–1742 a jeho průběh na Těšínsku
JAN AL SAHEB
- 119 Rozdělené Slezsko v době modernizace
(Od slezských válek do konce Velké války 1740–1918)
DAN GAWRECKI
- 137 Slezsko po roce 1918
MARIE GAWRECKÁ
- 149 Těšínsko v proměnách československo-polských vztahů 1918–1938
IVO BARAN

Varia

- 163 Slezsko a Těšínské Slezsko na starých mapách
ZBYŠEK ONDŘEKA
- 185 Hradní vrch v Těšíně
RADIM JEŽ – DAVID PINDUR
- 201 Pevnostní stavitelství na příkladu fortifikací Těšínského Slezska –
Jablunkovské šance
MARTIN KRŮL
- 215 Heraldické památky Těšínska
KAREL MÜLLER
- 225 Nejstarší dějiny farního kostela v Horních Domaslavicích
(k 250. výročí vysvěcení současného kostela)
DAVID PINDUR
- 237 Staré noviny v Těšíně
GABRIELA CHROMCOVÁ
- 245 Matiční činnost ve Slezsku
VLASTIMIL KOČVARA
- 255 Soupis vyobrazení
- 261 Jmenný rejstřík
- 273 Místní rejstřík
- 281 Autoři příspěvků

GABRIELA CHROMCOVÁ

STARÉ NOVINY V TĚŠÍNĚ

Tisk byl a je dodnes významným zdrojem informací. Jeho historické počátky sahají až do doby římské, kdy byly šířeny nejrůznější zprávy a vyhlášky úřední povahy. Vznik novin v dnešním slova smyslu klademe do 15. století, kdy pod vlivem velkých dějinných událostí vznikla potřeba jejich šíření mezi veřejností. Zvláště období reformace velmi přispělo ke vzniku novin a novinářství v Evropě. Revoluci v šíření informací znamenal vynález knihtisku Janem Gutenbergem ve 40. letech 15. století. Prvním pravidelně vycházejícím týdníkem byl v 17. století německý *Aviso, Relation oder Zeitung*.

Také počátky rakouského tisku sahají do 16. století, kdy byly vydávány různé zprávy, a v 17. století již ve Vídni vycházely první časopisy. První české noviny u nás se objevily v Praze na počátku 18. století. Jmenovaly se *Český postilion neboližto Noviny české* a od 4. února 1719 je vydával vzdělaný pražský knihtiskař Karel František Rosenmüller. Vycházely dvakrát týdně a dočteme se v nich o dobových událostech v zahraničí i o životě pražské společnosti.

V Praze vycházel v roce 1744 *Prager Zeitung* a později, v roce 1786, začal Václav Matěj Kramerius redigovat první české noviny – *Schönfeldské c. k. Pražské noviny* a od roku 1789 vlastní *Krameriusovy c. k. vlastenecké noviny*.

Nebývalý rozmach ve vydávání novin je patrný až s částečným uvolněním tiskového dozoru v 19. století. Revoluční vlna, která v roce 1848 proběhla Evropou, měla zásadní vliv i na uvolnění politických svobod v Rakousku. Požadavek na svobodu slova byl naplňován vydáním císařského patentu 14. března 1848, kterým byla změněna cenzura. V roce 1862 byl vydán zákon o tisku, podle kterého musel každý, kdo zamýšlel

vydávat politický tisk, oznámit svůj záměr státnímu zastupitelstvu a nejbližšímu politickému úřadu.

Porozhlédneme-li se po začátcích novin a novinářství v Rakouském Slezsku, setkáme se s nepříliš velkou hojností, za to však s docela hodnotnými historickými prameny. Je také nutno zaměřit se na tři složky novin a novinářství ve Slezsku, a to českou, polskou a německou; teprve srovnáním a kritickým zhodnocením všech tří složek obdržíme plnohodnotný obraz slezského novinářství.

Město Těšín bylo ve druhé polovině 19. století nejen správním centrem celého kraje s četnými úřady, soudy a školami, ale i střediskem obchodu a také místem setkávání kultur a jazyků několika národností, především české, polské a německé. Německá dominace se projevovala nejen ve školství a na úřadech, ale i při spolkové a kulturní činnosti. V roce 1848 se začalo také na Těšínsku postupně probouzet a rozmáhat národní hnutí českého a polského obyvatelstva.

Od května 1848 začal vycházet první místní časopis v polském jazyce *Tygodnik Cieszyński*, k jehož vzniku zcela určitě přispěly dobové revoluční nálady. Vydatelcem byl Ludvík Klucki, rodák z Hranic na Moravě, a prvním redaktorem Andrzej Cinciała. Časopis si kladal za cíl posilovat na slezském venkově polské národní vědomí. Klucký, který byl v letech 1850–1861 starostou Těšína, usiloval o prosazení polského jazyka do škol a úřadů. Časopis vycházel ve velmi nízkém nákladu a musel překonávat mnoho obtíží, převážně finančních.

V roce 1851 byl název časopisu změněn na *Gwiazdka Cieszyńska*. Novým redaktorem se stal Paweł Stalmach. Časopis byl u čtenářů velmi oblíben a vycházel až do roku 1939. Byl považován za pomůcku k výuce čtení.

Po vydání nejstaršího polského časopisu určeného čtenářům z Těšínska začal v roce 1860 vycházet místní německý tisk. Byl to týdeník *Schlesischer Anzeiger* s převážně lokálními zprávami, který se změnil za krátký čas v německo-liberální a evangelický list *Silesia*, jenž se již svým názvem považoval za orgán celoslezský. Vycházel nákladem c. k. dvorního knihtiskaře Karla Prochasky v Těšíně. *Silesia* šířila své ideje zdánlivě v duchu motta uváděného v hlavičce listu: „Pokrok a svornost“. *Silesia* jako nejrozšířenější německý list na Těšínsku si nacházela čtenáře i mezi českým obyvatelstvem, protože místní české noviny ještě nevycházely. *Silesia* byla úhlavním „nepřítelem“ později vydávaných *Novin Těšínských* a vedla s nimi hodně polemik.

Rakouské Slezsko bylo považováno za okrajovou část zemí České koruny, jejíž národnostní poměry a sociální uspořádání bylo v Praze dost nejasné a otázkám Slezska se věnovalo jen velmi málo prostoru. České národní hnutí se obracelo spíše k Opavě, kde začal v roce 1861 vycházet první český list ve Slezsku *Opavský besedník*, který založil Antonín Vašek (od roku 1870 pak jako *Opavský týdeník*). Časopis měl neocenitelný vliv na vývoj národnostního hnutí ve Slezsku. Vliv na Těšínsko byl ale menší. Jaroslav Ludvík Mikoláš tehdejší situaci zhodnotil slovy:

R. 1875.

Cena w měsieju:
całorocznie . . . 4 zfr.
półrocznie . . . 2 zfr.
kwartalnie . . . 1 zfr.

Pocztą:
całorocznie 4 zfr. 60 c.
półrocznie 2 zfr. 30 c.
kwartalnie 1 zfr. 15 c.

GWIAZDKA CIESZYŃSKA.

Pismo poświęcone nauce, przemysłowi, zabawie i wiadomościom politycznym.

Rocznik 28.

Nr. 47.

W CIESZYŃNIE.
d. 20 Listopada.

Wychodzi co sobota.

ZA OGŁOSZENIA
płaci się po 10 cent. od
wiersza drobnego,
za każdorazowe umieszczenie.

Kłopoty z biedą.

Od prusko-francuskiej wojny coraz głośniejszemi stają się narzekania na wzrastającą nędzę; a od wybuchu wiedeńskiego krachu i u nas coraz wyraźniej okazuje się kłopotliwy stan w przemyśle i handlu. Kłopoty te przemysłowe najwięcej dotykają Niemce i Austrię, i ograniczają się niemal na te dwa państwa. Zastanawiając się ściślej nad tym zjawiskiem, dochodzimy do tego, że źródło téj biedy jest w Niemczech, a Austrija jest nią dotknięta, o ile choruje na niemieckość i zbacza od historycznych podstaw swego wzrostu.

Wszystkie niemieckie gazy przepelnione są skargami, że przemysł niemiecki strasznie upada i nie ma widoków, kiedy się to odmieni na lepsze. Fabryki niemieckie odprawiają licznie robotników, zniżają ich płacę, lub ograniczają robotę, bo nie mają dosyć zatrudnienia i dochody ich zmniejszają się. Przyczynę upatrywano w zwodniczych przedsiębiorstwach, w szalbierskich „gründerstwach“, i rzeczywiście Niemcy ponieśli przez niesumiennych „gründerów“ wielkie straty pieniężne; ztąd liczne bankructwa i osłabiony kredyt niewątpliwie przyczyniły się także do upadku fabryk, a zatem do nędzy między ludnością robotniczą. Właściwie przyczyny tego należy jednak szukać przedewszystkiem w samym przemyśle niemieckim. Fabryki niemieckie, jak znawcy stwierdzają, muszą upadać, bo Niemcy sami zakupują wiele wyrobów fabrycznych z Francji i Anglii, a od swoich mało kupują. Dzieje się to zaś dla tego, że wyroby fabryk niemieckich są mniej dobre i daleko droższe, niż zagraniczne. Fabrykanci niemieccy sami też przyznają, że wyroby zagraniczne są lepiej i staranniej wykonane aniżeli ich własne, ponieważ robotnik angielski i francuski jest sumienniejszy w pracy, pilniejszy, i mniejszą zadowolnia się płacą. Inaczej w Niemczech; robotnik niemiecki nie zadaje sobie tyle pracy, choć bierze dość wysoką zapłatę, która w ostatnich czterech latach bardzo wygórowała. To znów ma szczególną przyczynę. Robotnicy niemieccy w tym czasie nabili sobie gwałtownie socjalizm, i parli na to, żeby jak najwyższą otrzymali płacę, nie myśląc o tém, żeby za to dokładniejszą dawać robotę. Poszła płaca robotników w górę; ale fabryki niemieckie, ponieważ dawały gorsze od zagranicznych wyroby, poszły na dół. Gdy zaś fabryki zaczęły upadać, zmniejszyły się też dochody, z których robotnicy byli opłacani, i

upadek dotknął więcej robotników niż w innych krajach. Rozmyślają i radzą teraz w Niemczech, jak uniknąć biedy téj biedzie, która się równa prawdziwie nędzy. Ale sam Bismark nie umie poradzić, i w ostatnim mówie tronowej oświadczył rząd niemiecki, że to nie jest w mocy rządu (!).— Jeszcze inna nasuwa się tu uwaga. Porównajmy Francję z Niemcami, bo od niemiecko-francuskiej wojny datuje się ta bieda w Niemczech, a planem Bismarka było, zniszczyć Francję. Otóż Francja, spustoszona wojną i wycieńczona kontrybucją, zabrała się do pracy; a Niemce oszołomione zwycięstwami i złotemi miliardami bujały w uroczystościach. Nie upłynęło 5 lat od strasznej wojny, która Francję powinna zubożyć, a Niemce zubożać, i cóż widzimy? Francja rośnie z roku na rok w bogactwo, i w budżecie państwowym wykazuje nadwyżkę dochodów; Niemcy sami zaś przyznają, że ubożeją, a w budżecie ich wynika niedobór. A to temu, że Francja pracuje, a Niemce się rozchulają.

Przed wojną francuską, stosunki finansowe i przemysłowe Prus i Niemiec rozwijały się nader pomyślnie. Narost kapitałów odbywał się drogą pracy, oszczędności i porządku w administracji państwowej. Choćby Niemce nie były tak bogate jak Anglia i Francja, to zawsze ogólny dobrobyt ich stał na wysokim stopniu. I gdzie się podział ten dobrobyt w Niemczech? Wyśilenia wojenne go nie zniszczyły, a przybyły jeszcze miljardy francuskie. Ale właśnie widok tych miliardów popęczył wszelkie ekonomiczne stosunki niemieckie. Chęć zarobienia w prędkim czasie i łatwym sposobem wielkiego majątku ogarnęła jak żarza całą ludność. Robotnik myślał, że może i powinien łatwiej zarabiać. Fabrykant niemiecki myślał, że po zwyciężeniu Francji, tylko niemieckie wyroby muszą być poszukiwane. Szalbierskie gründerstwa znalazły w tak usposobionych umysłach ludności dobrze przyprawioną rolę, i rozszerzyły się wnet także na Austrię. Nadzieja szybkiego zarobienia majątku pomnożyła konsumcję luksusową, która zmarnotrawiła uzbiierany grosz. Lieczono jeszcze, że miljardy kontrybucyjne użyte będą w wsparcie przedsiębiorstw przemysłowych, celem zabicia przemysłu francuskiego i angielskiego. Ale miljardy poszły na uzbrojenie wojskowe, na budowę floty i portów, na koleje strategiczne, mające wojska szybciej z miejsca na miejsce przetrzącać itp., więc na cele nieprodukcyjne. W ten sposób przemysł niemiecki skutkiem fran-

Noviny *Gwiazdka Cieszyńska* z r. 1875. Vznikly přejmenováním prvního periodika v Těšíně – *Tygodniku Cieszyńskiego* a vycházely nepřetržitě v letech 1851–1939. Od počátku stál v čele Paweł Stalmach (†1891), který byl výrazně ovlivněn studiem na evangelickém lyceu v Bratislavě a následně na teologické fakultě ve Vídni, kde se seznámil např. s významným představitelem slovenského kulturního dění Ludovítem Štúrem. Stalmach redigoval a další časopisy (*Przegląd Wypadków Politycznych*, *Kalendarz Cieszyński*) a podílel se na vzniku několika důležitých kulturně-společenských, vzdělávacích a osvětových spolků v Těšíně (r. 1848 Cytelnia Polska, r. 1849 Biblioteka Polska dla Ludu Kraju Cieszyńskiego, r. 1861 Cytelnia Ludowa, r. 1872 Towarzystwo Naukowej Pomocy dla Księstwa Cieszyńskiego, r. 1885 Macierz Szkolna a řada dalších). Za své názory byl pokutován, pronásledován a dokonce i vězněn.

VARIA

Německé noviny *Silesia*, které vycházely v Těšíně v letech 1860–1939. Samotné grafické zpracování, tisková kvalita i obsahová stránka tohoto periodika napovídají, že na jeho vydávání byl vynakládán dostatek finančních prostředků od sponzorů z řad místních německy mluvících podnikatelů. *Silesia* byla určena především inteligenci (úředníkům, pedagogům, lékařům atp.) a vyšším společenským vrstvám. Noviny tvořily jistý názorový protipól polské *Gwiazdce Cieszyrnské* a českým *Novinám Těšínským*.

Čas už byl dávno a půda těž, aby se český list na Těšínsku ujal a pevně zakotvil. [...] Zde musel nastoupiti takový list místní a řízený lidmi, již znali poměry těšínské i potřeby lidu z vlastního poznání [...].

V roce 1880 přišlo do Těšína několik národně uvědomělých mužů. Byli to zejména právníci Věnceslav Hrubý a Bedřich Šimeček. Hrubý brzy pochopil, že českému lidu na Těšínsku schází kulturní a hospodářské středisko, a proto cílevědomě tvořil základy české organizace. V roce 1882 vznikl v Těšíně český literární spolek a zábavní klub Snaha. Jeho prvním předsedou se stal prof. dr. Josef Fischer. Spolek se snažil soustřeďovat všechny Čechy na Těšínsku. Nejvěrnějším a nadšným členem byl stolař Jan Čížek, který s dcerami Blandinou a Marií navštěvoval všechny kulturní podniky. Nutnost hájit české zájmy na Těšínsku byla pocíťována velmi silně a zrodila ve Snaze myšlenku vydávání českých novin a v roce 1894 vyvolala založení *Novin Těšínských*. První číslo vyšlo 1. prosince 1894.

Odpovědným redaktorem byl jmenován Stanislav Pokorný, majitel hudební školy v Těšíně. Narodil se 13. května 1867 ve středočeských Slapech. Od mládí jevil zájem o hudbu. V šestnácti letech vstoupil do hudebního sboru pražského pěšího pluku. V roce 1887 přijal místo při městské hudbě v Těšíně, kde se oženil a natrvalo zůstal. Věnceslav Hrubý se s ním seznámil ve Snaze. Když poznal jeho schopnosti, získal jej jako prvního redaktora právě vznikajících *Novin Těšínských*. Byl velmi oblíbený a čtenáři mu důvěřovali: *Je k lidem upřímný, nepovyšuje se, vždyť je Pokorný [...].* Upravoval příspěvky do novin a působil jako zpravodaj, opatřoval si informace přímo u zdroje. Napsal množství drobných textů i delší články z hudebního

DĚJ. A. CINCILAZA

NOVINY TĚŠÍNSKÉ

Pismo posvěcené českému lidu ve Východním Slezsku.

Vychází 1. 10. a 20. každého měsíce.

Předplatné: na rok zl. 280, na 1/2 roku zl. 140 na 1/4 roku 70 kr.

Motto: „Slib jenom ten, kdo strčil v sebe víru“.

Číslo 1. V Těšíně, 1. prosince 1894. Ročník I.

**Drazi rodáci
z knížectví Těšínského!**

Zasíláme Vám na ukázkou první číslo „Novin Těšínských“, které pro Vás budeme vydávati. Horoucí láska k národu a k Tobě, český lide na Těšínsku, nachmula mály kruh vlastenců k tomuto nesnadnému podniku. Budeš mít své noviny, budeš mít rádece a zastance, který slovem rázným ale důstojným hájíti bude Tvých největších statkův mravních a duševních. Tvých práv a hospodářských zájmův: „Noviny Těšínské“ budou tlumočnickem Tvých tužeb a steskův, Tvých potřeb a důležitostí.

Umožněte, drazi rodáci, aby naše Noviny nejen se udržely, nýbrž aby stály mohly se zlebovati. Předplácejte, odporučíte a rozšiřujte je, aby nebylo jediného našince, který by nebyl předplácejícím.

Kdo vládnete přem, zasylajte nám zprávy a dopisy. Majte bítí naše „Noviny“ pravým obrazem našeho života v tomto knížectví a proto si přejeme, aby je psal takřka „lid sobě“.

„Noviny Těšínské“ vycházejí budou prozatím dne 1. 10. a 20. každého měsíce; jakmile naleznou dostatečný počet předplátcův, budou vycházeti co týden. — Budou přinášeti rozpravy o důležitých otázkách veřejných; přehled událostí politických, drobné zprávy a novinky, dopisy. Rozhled v písemnictví a umění; besídka rolnická

a hospodářská, věstník školský a hlídka spolková zasměnávatí budou, pokud místo státi, vše do těch rubrik spadájící. Zvláštní pozornost věnována bude čtení zábavnému a kratochvilnému, pak dějinám a starožitnostem knížectví Těšínského.

Cena předplatná obnáší a poštovní zásluhou a v Těšíně s donáškou celoročně 2 zl. 80 kr., půlročně 1 zl. 40 kr., čtvrtročně — 70 kr. a platí se buď v administraci, Konviktská ulice (roh Hlavního náměstí) č. 2 v I. patře každou sobotu od 9 do 12 hod. dopol. aneb poštovní poukázkou.

Nabízíme list náš i k uveřejňování ohlášek, nabídek a p.

Kdo dostal první číslo, dostanou i druhé; kdo číslo druhé nevrátí, o tom předpokládáme, že chce „Noviny“ odebrati a předplatné zaplatiti. Kdo tedy nechce předplatné platiti, necht nám noviny zavěsť zpět pošle; napiše na pásku: „nepřijímá se“ a odevzdá je na poštu.

V Těšíně, dne 30. listopadu 1894.

**Ydavatelstvo, administrace
a redakce „Nov. TĚŠ.“**

Náš úkol a program.

Knížectví Těšínské představuje se nám zeměpisně i dějinně co zvláštní země. Má ale i zvláštní poměry. Stýkají a pronikají se tu dva velké slovanské kmény i různá vyznání náboženská a přimávají naň obyčej vyvinutý a stále vzrůstající, jakož i proudy s ním spojené působí tu nemalou život veřejný.

A všci všemu tomu byl lid náš český, či jak on se nazývá, moravský, bez vesla, bez rádece a zastance; neměl časopisu, který by

vyhověl jeho zvláštním potřebám a těmto mimořádným poměrům. Což divu, že lid náš opozdil se tu v pokroku a vědomí národním, že ztrácí příslušný sobě význam a že ohrožován jest se všech stran ve svém národním bytu a svém duševním a hospodářském zájmu!

Z toho vyplývá naléhavá potřeba těchto novin, tím samým jasně a zřetelně vyznačen jest úkol a program náš.

Budeme odkázáni především na drobnou, mozočnou práci, na budování základův ku všestrannému povznesení lidu. Vystřihati se musíme všech pátek, které by nás od tohoto předního cíle odvraceti mohly, a proto pevně a neochvějně státí budeme na palce všemohoucí v tom přesvědčení, že na ní jest dosti místa a volnosti pro různé trstvy národa a pro různé směry a snahy, pokud mají na zřeteli všeobecné blaho národa. Stojíce pod praporem našich poslancův nebudeme vyhledávati toho, co rozdvíháje, nýbrž budeme pevně držeti se toho, co spojuje za helem: „V zásadách důslednost, v taktice čili praktické politice vhodnost a účelnost.“

Budeme časopisem národním ve mravním i v duchovním smyslu; budeme hlásati ne zást se nenávisť proti jiným národům, nýbrž vzájemnou vážnost — ne bezohledný boj, nýbrž poctivé spoluzároveň — ne nadvládu, nýbrž rovnoprávnost. Proto budeme vždy přimlouvati se za „mír v zemi“, jehož tak mnozí se sice dovolávají, vo skutečnosti ale nadužívají co hebla pro zájmy stranické. Kdo chce míru v zemi upřímně opravdově, ten musí zasazovati se o to, aby odstraněno bylo vše, co dává příčinu k jeho porušování, hlavně aby odstraněny byly poměry, které zákonitě ústávají se přiči. A o to my budeme se zasazovati.

První vydání *Novin Těšínských* z r. 1894. Tento týdeník, posléze tištěný dvakrát týdně, vycházel dvacet let až do vypuknutí první světové války. Již z podtitulu jasně vyplývá, komu byl přednostně určen – *Pismo posvěcené českému lidu ve Východním Slezsku*. V programu dále čteme, proč vlastně noviny vznikly a co je jejich cílem – *lid náš český... neměl časopisu, který by vyhověl jeho zvláštním potřebám a těmto mimořádným poměrům. Což divu, že lid náš opozdil se tu v pokroku a vědomí národním, že ztrácí příslušný sobě význam a že ohrožován jest se všech stran ve svém národním bytu a svém duševním a hospodářském zájmu!* Jak vidno, nacionalismus přelomu 19. a 20. století se aktivně uplatňoval zejména v médiích tohoto typu a představoval nutnou platformu pro jeho budování.

života. Většinou je nepodepisoval. Odpovídal na redakční poštu a také na články německých a českých časopisů. Jeho působení v redakci a vlastenecký postoj mu brzy začaly přinášet negativní odezvu v podobě ubývání žáků v jeho škole, a tím i ohrožení jeho příjmů.

Vydavatelkou a administrátorkou byla ustanovena slečna Blandina Čížková. Narodila se v Řisutech (okres Kladno) 6. července 1859. V roce 1870 rodina přišla do Těšína, kde její otec, Jan Čížek, přijal řízení arciknížecí pily a stolárny. Absolvovala čtyřtřídní měšťanskou školu v Praze a pak čtyřletou dívčí školu sester sv. Karla Boromejského pro vzdělávání učitelek v Těšíně. Blandina Čížková se ujala této funkce s velkým nadšením a věnovala jí celý svůj soukromý život. Veškeré její pracovní nasazení se odráželo v *Těšínkách*, jak se novinám říkalo. Nebyla pouze vydavatelkou, ale také redaktorkou. Napsala řadu příspěvků zabývajících se politickou situací i národnostními poměry. Sbírala po vzoru Boženy Němcové báje a pověsti těšínského lidu, které pak zpracovávala v četných článcích. Jaroslav Ludvík Mikoláš ji nazval *slezskou Boženou Němcovou*.

Grafická úprava *Novin Těšínských* byla podobná ostatním časopisům té doby. Začínaly vždy úvodníkem, který přinášel poučení o oblasti politické, soudobých a kulturních událostech. Každé číslo přinášelo zprávy z „Tuzemska“ a „Cizozemska“. K dalším rubrikám patřily: „Drobné zprávy“ (informovaly o dění na Těšínsku), besedy a fejetony psané nářečím, dopisy z obcí, rubrika „Věstník školský“, „Hospodářská besídka“, rubrika „Z naší dávnověkosti“, „Rozhled v písemnictví a umění“, listárna, „Zprávy bursovní a tržní“ a „Inseráty“. Noviny se od začátku snažily stát regionálním periodikem (nasvědčovalo tomu provolání: *Drazí rodáci z knížectví Těšínského!*), ale brzy překročily hranice Těšínska. V prvním čísle bylo vysvětleno zaměření a program novin, uveřejněna výzva ke spolupráci a k předplacení. Cena předplatného činila 2,80 zlatých na rok. Sídlo redakce a administrace bylo v Těšíně

Blandina Čížková (+1925) představovala prototyp moderní emancipované ženy, která svou píli a pracovním nasazením v redakci *Novin Těšínských* zastínila mnohé spolupracovníky. Velmi aktivně také působila v Matici osvěty lidové a podílela se na organizaci výpravy z Těšínska na Národopisnou výstavu v Praze v r. 1895, jíž se účastnilo více než 600 osob. Přenesla sídlo redakce *Novin Těšínských* do Frýdku; po neshodách r. 1911 ji opustila a usadila se v Místku, kde měla malý obchod. Dále se však zabývala sběrem lidových tradic a publicistikou.

na ulici Konviktské č. p. 2 (dnešní ulice Regera). Noviny vycházely střídavě o šesti a o osmi stranách. V počátcích byl list vydáván třikrát měsíčně, od 2. ročníku se stal týdeníkem. V roce 1907 vycházely *Noviny Těšínské* dvakrát týdně. Politická linie tohoto periodika byla určována Věnceslavem Hrubým z pozice majitele listu. Ve většině úvodníků a programových statí byly politické události vysvětlovány tak, aby je pochopil i čtenář nepřilíš politicky zběhlý, protože noviny měly prorazit i v těch vrstvách, kde dosud nebyli zvyklí na četbu. Z pravidelných příspěvatelů jmenujme historika Vincence Praska, Františka Slámu či Josefa Zukala. *Noviny Těšínské* se lišily od jiných periodik především množstvím dopisů z kraje, čímž list nabyl jisté regionální barvitosti. Za prvních 15 let působení *Novin Těšínských* (od prosince 1894 do listopadu 1909) se vystříдалo 15 redaktorů. Vydávání nebylo vždy bez obtíží, zejména finančních. Noviny nepřinášely zisk. V roce 1907 náklad nepřesahoval 1 000 odběratelů. Téhož roku se redakce přestěhovala do Frýdku, později do sousedního Místku. Od roku 1910 vycházely noviny s titulem *Poutník po českém Těšínsku a Místecku*. Vydávání bylo zastaveno v roce 1916.

Kromě již zmíněných titulů vycházely na Těšínsku do konce první světové války ještě: *Obrana Slezska*, *Bezkydské Besedy*, *Nowiny dla Ludu Wiejskiego*, *Głos Ludu Śląskiego*, *Posel Ewangelicki*, *Dziennik Cieszyński* aj.

OCHRANA A DIGITALIZACE NOVIN

Závěrem se zmíníme o možnostech zpřístupnění a ochraně dobových novin. Je všeobecně známo, že průmyslově vyrobený papír ze druhé poloviny 19. století se rychle rozpadá, žlutne a křehne. Od poloviny 19 století byly při výrobě papíru nahrazeny staré lněné, konopné a bavlněné hadry dřevní hmotou, která je levnější, ale méně odolnější. Vlákna jsou rozemleta, papír je málo pevný a přidání chemických klíždidel způsobuje jeho kyselost.

Za hlavní příčinu výrazného zhoršení papíru se uvádí rozsáhlé používání dřevoviny a pryskyřičného klíždidla při jeho výrobě. Skutečnost, že se kyselý papír rychle rozkládá, byla zaznamenána již na sklonku předminulého století. Pro běžně používané papírové materiály tento fakt není nijak znepokojující, ale pro dlouhodobé uchování knihovních či archivních písemností je urychlený rozklad pohromou.

U novin hrozí, že své obsahové sdělení neudrží déle než v časovém horizontu několika let. Z toho důvodu je nutné podnikat opatření k ochraně ohrožených ročníků, nebo alespoň kroky k obrazovému záznamu listů, které podléhají destrukci nejrychleji a současně jsou i badateli nejčastěji žádány ke studiu. Cílem národního programu Kramerius, jehož primárním účelem je zpřístupnění archivních a cenných dokumentů široké veřejnosti v souladu s autorským zákonem, je záchrana a zpřístupnění bohemikálních dokumentů tištěných na kyselém papíru, jejichž

existence je ohrožena rozpadem (křehnutím) papírového nosiče. Digitalizací novin se vytváří kopie pro zpřístupňování pomocí internetu. V digitální knihovně Kramerius Národní knihovny ČR najdeme téměř 6 milionů naskenovaných stran textů periodik a monografií. Vedle dokumentů v češtině obsahuje Kramerius také množství pramenů a literatury v německém a ruském jazyce.

Digitalizace je tedy uznávanou metodou pro záchranu historicky cenných dokumentů a sbírek, tištěných na kyselém papíře, které jsou také součástí knihovního fondu Muzejní knihovny Silesia, která je součástí Muzea Těšínska v Českém Těšíně. Na základě dotace z Ministerstva kultury byl do Muzejní knihovny Silesia zakoupen profesionální knižní skener Book Eye. Cílem do budoucna zůstává vytvoření digitální knihovny přístupné přes internetové rozhraní široké veřejnosti. Ve středu zájmu digitalizace stojí „staré těšínské noviny“ z 19. století a první poloviny 20. století i další silesiakální literatura. Takto digitalizované dokumenty poskytnou informace výrazně širšímu okruhu uživatelů muzejní knihovny a dalším zájemcům.

LITERATURA

ADAMUS ALOIS, *Dějiny novinářství na Ostravsku v přehledu*, Moravská Ostrava 1935.

HOMOLA IRENA, *Tygodnik Cieszyński i Gwiazdka Cieszyńska pod redakcją Pawła Stalmacha 1848–1887*, Katowice 1968.

CHROMCOVÁ GABRIELA, *Noviny Těšínské 1894–2004*, Český Těšín 2004.

CHROMCOVÁ GABRIELA, „Noviny Těšínské“. *Písmo posvěcené českému lidu ve Východním Slezsku (k 110. výročí založení novin)*, Těšínsko 47, 2004, č. 1, s. 10–14.

KUBÍČEK JAROMÍR, *Noviny a časopisy na Moravě a ve Slezsku do roku 1918*, Brno 2001.

ZAHRADNIK STANISŁAW, *Czasopiśmiennictwo w języku polskim na terenach Czechosłowackich*, Opole 1989.

RESUMÉ

OLD NEWSPAPERS IN TĚŠÍN

The contribution brings a brief historic overview of the newspapers published in Těšín at the end of the 19th and the beginning of the 20th century. These included titles such as *Gwiazdka Cieszyńska* or *Silesia*, and others. Greatest attention is paid to the Czech periodical *Noviny Těšínské*, which was published between 1894–1916. The end is devoted to the digitalization of contemporary press from the funds of the Museum Library Silesia in Český Těšín and its opening to the general public.

POŘADATEL: Muzeum Těšínska

MÍSTO A DATUM KONÁNÍ: Muzeum Těšínska, Český Těšín, 23. dubna 2009

TĚŠÍNSKO V PROMĚNÁCH STALETÍ

SBORNÍK PŘEDNÁŠEK Z LET 2008–2009
K DĚJINÁM TĚŠÍNSKÉHO SLEZSKA

RADIM JEŽ – DAVID PINDUR (EDD.)

© 2010 Vydalo MUZEUM TĚŠÍNSKA, P. O., Hlavní tř. 15, 737 01 Český Těšín
a MATICE SLEZSKÁ – TĚŠÍNSKÁ OBLAST, Hlavní tř. 1a, 737 01 Český Těšín

Redakce PHDr. RADIM JEŽ, PHDr. DAVID PINDUR

Odborná spolupráce PHDr. JAN AL SAHEB

Grafická úprava a sazba KAZIMIERZ GAJDZICA

Podklady pro rodokmeny PHDr. RADIM JEŽ

Podklady pro rejstříky PHDr. JAN AL SAHEB, PHDr. RADIM JEŽ

Jazyková editace MGR. LUCIE BRŇOVJÁKOVÁ

Překlady resumé MGR. LENKA MANDRYSOVÁ

Tisk a vazba **FINIDR** FINIDR, S. R. O., Český Těšín

Všechna práva vyhrazena

Vydání první, Český Těšín 2010

ISBN 978-80-86696-12-6